

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І МАЙСТЕРНІСТЬ ПЕДАГОГА

УДК 378.015:355.232

DOI 10.25128/2415-3605.22.2.5

ОЛЬГА КРАСНИЦЬКА

<https://orcid.org/0000-0002-0417-3318>

olya271272@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського
проспект Повітрофлотський, 28, м. Київ

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства постало питання підготовки нової генерації науково-педагогічних кадрів, здатних до активної співпраці зі слухацькою аудиторією, створення інноваційного освітнього простору, орієнтованого на запити й потреби слухача (курсанта, студента), залучення його до активної пізнавальної самостійної діяльності, неформальної та інформальної освіти через вивчення навчальних дисциплін, здатних розробляти та впроваджувати авторські методики у практику освітньої діяльності. Нові вимоги до викладачів глибше актуалізують питання їх підготовки, професійного розвитку й зокрема формування педагогічної майстерності. Доведено, що формування педагогічної майстерності варто розпочинати під час підготовки викладача та продовжувати протягом усієї педагогічної діяльності. Необхідно закласти фундамент, що відкриє його особистісні можливості й дасть змогу досягнути акме у професійній діяльності. Визначено й описано дев'ять педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), а саме: мотивованість науково-педагогічних працівників до підготовки кваліфікованих майбутніх викладачів ВВНЗ; сприятливий соціально-психологічний клімат в освітньому середовищі; інтерактивність освітнього процесу у ВВНЗ; технологізація освітнього процесу у ВВНЗ; вивчення психолого-педагогічних дисциплін, зокрема «Педагогічної майстерності викладача вищої військової школи»; проходження педагогічної практики; забезпечення (вибудовування) індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього викладача ВВНЗ; залучення майбутніх викладачів ВВНЗ до неформальної та інформальної освіти; поєднання навчання та практики військово-професійної діяльності (військове стажування, командно-штабні навчання, воєнна гра).

Ключові слова: педагогічна майстерність, викладач, науково-педагогічний працівник, вищий військовий навчальний заклад, слухач.

ОЛЬГА КРАСНИЦЬКА

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
National Defense University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskiyi Povitroflotskiyi
Avenue Povitroflotskiyi, 28, Kyiv

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMING PEDAGOGICAL PROFICIENCY OF FUTURE TEACHERS OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

At the present stage of information society development there is a growing demand for preparation of a new generation of scientists and pedagogical workers, who would be able to actively cooperate with their students, create the innovative educational space focused on students' (cadets') inquiries and needs, involving them into dynamic cognitive independent activity and informal education by means of mastering the disciplines,

able to develop and implement authorial methods into the educational practice. These new requirements for teachers deepen the issues of their training, professional development and, in particular, their pedagogical excellence formation. The purpose of this article is to determine the pedagogical conditions for the pedagogical excellence formation of future teachers of higher military educational institutions. In order to conduct the research in a proper way, the author used such research methods as theoretical analysis, synthesis, comparison and generalization of scientific literature. In addition, the author took into account her own empirical experience of training the future teachers of higher military educational institutions at the second (master's) and third (educational-scientific) levels of higher education.

The research outcomes, presented in the article, prove that the formation of pedagogical excellence should begin during the teachers' training and continue throughout their pedagogical work. In addition, it is extremely important to lay the foundation that will open teacher's personal opportunities and allow them to achieve acme in their professional work. Moreover, it is necessary to pay attention to the formation of professional knowledge, pedagogical skills, professionally important qualities, pedagogical techniques and culture as components of teacher's pedagogical excellence.

To achieve this, nine pedagogical conditions, significant for the pedagogical excellence formation of future teachers of higher military educational institutions, are identified and described in the article as an outcome of the research, namely: motivation of research and teaching staff to train qualified future teachers; favorable socio-psychological climate in the educational environment; educational process interactivity at a higher military educational institution; educational process technologicalization; mastering psychological and pedagogical disciplines, in particular "Pedagogical Skills of a Teacher of Higher Military School"; participating in teaching practice; providing (building) an individual educational trajectory of the future teacher; involvement of future teachers in non-formal and informal education; combination of training and practice of military-professional activity (e.g. military internship, command-staff exercises).

Keywords: pedagogical excellence, teacher, research and teaching staff, higher military educational institution, student.

В умовах розвитку інформаційного суспільства постала необхідність докорінних змін в організації системи вищої військової освіти й підготовки нової генерації науково-педагогічних кадрів. Сучасний викладач ВВНЗ повинен уміти не лише проєктувати освітній процес, розробляти та впроваджувати нові освітні програми, інноваційні технології, а й бути чутливим до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку й науково-технічного прогресу, нововведень у сфері освіти, орієнтуватися на останні наукові розробки. Згідно з Концепцією навчання 2030, розробленою Організацією економічного співробітництва та розвитку, його метою є допомога кожному слухачеві розвиватися як цілісна особистість, здатна реалізувати власний потенціал і сприяти добробуту у всьому світі [16, с. 67].

Сучасний слухач (курсант, студент) обирає науково-педагогічного працівника (НПП), який буде з ним активну взаємодію під час навчальних занять, зацікавлює та мотивує до вивчення своєї дисципліни, працює за авторськими методиками, розвиває у нього soft skills, вибудовує унікальну індивідуальну траєкторію, роблячи досяжною зону найближчого розвитку, створює інноваційний освітній простір, залучає до активної пізнавальної самостійної діяльності, неформальної та інформальної освіти через вивчення дисциплін, вирізняється креативністю й вираженими лідерськими якостями.

Чи під силу це все компетентному викладачу? На перший погляд, так. Проте його діяльність не є сталою. Кожного дня він заходить у нову аудиторію, проводить навчальні заняття за різною тематикою, кожна група вимагає від нього іншого підходу, кожен слухач (курсант, студент) є неповторним зі своїми здібностями, інтересами, поглядами, досвідом. Не буває дублювання ситуацій, проблем, що виникають у процесі освітньої діяльності. Це підтвердить будь-який фаховий НПП.

Ш. Пепен зазначає: «навіть якщо ми дуже досвідчені, щось ніколи не буває точним повторенням попереднього. Компетентність дає змогу впоратися з певною проблемою, бути достатньо керованим, аби вміти підлаштуватися до кожного окремого випадку, до кожної несподіванки» [11, с. 43]. Натомість майстерність, на думку С. Мохуна, проявляється в успішному творчому вирішенні найрізноманітніших педагогічних задач, розв'язанні непередбачуваних ситуацій, ефективному використанні педагогічних засобів і методів, виконанні освітньо-наукових завдань, досягненні цілей в освітній діяльності [10, с. 143].

Педагогічна майстерність забезпечує швидкість і правильність дій викладача, високу якість навчальної, методичної, організаційної роботи, досягнення вагомих освітніх результатів.

У цьому контексті нам імпонує наступна думка С. Мохуна: «педагогічна майстерність – функціонуюча система знань, навичок, умінь, властивостей особистості, що забезпечує вирішення педагогічних задач. Це вираження особистості викладача, його можливість самостійно, творчо, кваліфіковано займатися педагогічною діяльністю» [10, с. 143]. Педагогічна майстерність проявляється в діях НПП, системному підході до реалізації своїх функцій, вияві власної індивідуальності в педагогічній діяльності та впливі на індивідуальність слухача (курсанта, студента). Це все приводить нас до думки, що над її формуванням потрібно починати працювати ще під час підготовки майбутнього викладача, закласти фундамент, що відкриє його особистісні можливості й дасть змогу досягнути акме в педагогічній діяльності.

Розглядаючи означене питання, знаходимо низку дисертаційних досліджень, присвячених вивченню педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти (ЗВО). Серцевиною більшості з них є розробка моделей її розвитку. Зокрема О. Обривкіна (2012) обґрунтувала модель підвищення педагогічної майстерності викладачів економічного профілю в системі методичної роботи університету, О. Баніт (2013) – модель розвитку професійної майстерності викладачів графічного дизайну у ЗВО мистецького профілю, Л. Першина (2014) – модель реалізації педагогічних умов формування професійної майстерності в майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів, О. Калінська (2018) – модель і технологію розвитку педагогічної майстерності викладача економічних дисциплін у ЗВО, О. Романюк (2020) – структурно-функціональну модель розвитку педагогічної майстерності викладачів економічних дисциплін в умовах магістратури. Цінним у межах нашого дослідження стало вивчення структурно-функціональної моделі розвитку педагогічної майстерності викладачів ВВНЗ М. Короткіха (2016). Незважаючи на ґрунтовне вивчення питання формування та розвитку педагогічної майстерності викладачів ЗВО, вважаємо за необхідне звернути увагу на процес підготовки науково-педагогічних кадрів у ВВНЗ.

Метою статті є визначення педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ВВНЗ.

Підготовка майбутніх викладачів ВВНЗ на відміну від ЗВО відбувається під час навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти (оперативному рівні підготовки) за спеціалізацією «Педагогіка вищої військової школи» та / або третьому (освітньо-науковому) рівні (ад'юнктурі). Зі свого боку, НПП працюють зі слухачами (ад'юнктами), які мають досвід служби у військах на різних, зокрема командних посадах, достатній рівень професійної підготовки, сформований стиль військово-професійної діяльності, професійну позицію, що ускладнює роботу з ними. Адже освітньо-наукова діяльність, робота із суб'єктами педагогічної взаємодії має свої особливості й відрізняється від суто військово-професійної діяльності, спрямована на вирішення інших завдань. До того ж серед основних функцій викладача ВВНЗ М. Короткіх виділив командно-управлінську, що полягає у виконанні повсякденних обов'язків із керівництва підлеглими в мирний та воєнний час (виконання службово-бойових завдань, організація внутрішньої служби, віддання наказів і розпоряджень тощо) [7, с. 31].

Аналізуючи дослідження М. Короткіха, знаходимо педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладачів ВВНЗ, зокрема такі: формування позитивної мотивації до самовдосконалення педагогічної майстерності, зорієнтованість процесу підвищення кваліфікації військових викладачів на постійне самовдосконалення педагогічної майстерності, застосування системного підходу до розвитку педагогічної майстерності, упровадження інноваційних педагогічних технологій у професійну діяльність викладача [7, с. 105]. Оскільки ми звертали увагу на необхідність формування педагогічної майстерності під час підготовки майбутнього викладача ВВНЗ, варто виділити педагогічні умови, що забезпечать успішну його підготовку до освітньо-наукової діяльності, розвиток професійних знань, педагогічних умінь, педагогічної техніки та культури, професійно важливих якостей як компонентів педагогічної майстерності [8, с. 123].

Ретельний аналіз окресленої тематики дослідження та власний емпіричний досвід підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ дав змогу визначити 9 педагогічних умов формування їх педагогічної майстерності.

Мотивованість НПП до підготовки кваліфікованих майбутніх викладачів ВВНЗ. НПП, який забезпечує їх підготовку, найперше сам має бути мотивованим готувати кваліфікованих фахівців. На наше переконання, лідерів здатні готувати лише лідери. За А. Вітченком,

сучасного викладача ВВНЗ вирізняє активна позиція, відповідальне ставлення до реалізації освітньо-виховної мети, зацікавленість у досягненні позитивних результатів [3, с. 39].

Мотивовані НПП завжди націлені на результат. Такі викладачі мають «свої секрети» в підвищенні мотивації слухачів до навчання, що полягають і в побудові освітнього процесу, і взаємодії з аудиторією, і змісті навчальної дисципліни та навчальних матеріалів, і застосуванні різноманітних мотиваційних чинників. Наприклад, вагомим мотивом є визнання людини, її роботи та результатів. Це підтверджує О. Хміляр: «.кожна людина прагне виразити себе, довести, що вона може що-небудь зробити. Краще, якщо це «що-небудь» отримає ім'я свого творця» [15, с. 107].

Мотивовані НПП реалізують не лише тактичні цілі, а й з часом досягають стратегічних цілей у підготовці майбутніх викладачів ВВНЗ. Їх цікавить і процес, і результат роботи, вони націлені на виконання своєї головної місії – підготовки кваліфікованих фахівців. Зазвичай такі викладачі мають позитивний педагогічний імідж і нерідко авторитет серед слухачів та колег.

Сприятливий соціально-психологічний клімат в освітньому середовищі відображає, як зазначається у психологічній енциклопедії, емоційний настрій групи, у якому поєднані переживання людей, їх ставлення один до одного та виконання спільної діяльності [13, с. 169]. С. Карплюк характеризує його як динамічну психологічну атмосферу, що забезпечує слухачам ефективність вирішення виховних, освітніх і розвивальних завдань [6]. Сприятливий соціально-психологічний клімат відображає позитивну атмосферу, що сприяє творчості, довірі та взаєморозумінню між суб'єктами освітнього процесу, гармонізації ділових стосунків, пізнанню себе та інших, активності, вільному висловлюванню думки, генерації нових ідей, підвищенню результативності освітньої діяльності, формуванню професійно важливих якостей майбутніх викладачів ВВНЗ, їх самовираженню.

Інтерактивність освітнього процесу у ВВНЗ. Інтерактивність передбачає активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, використання викладачем активних методів навчання, інтерактивних технологій навчання, створення атмосфери співробітництва, партнерства, що активізує навчально-пізнавальну діяльність слухачів і сприяє підвищенню мотивації до навчання. Побудова практичних занять у формі тренінгів, використання рольових та ділових ігор, проведення круглих столів, організація дискусій, дебатів, обговорення відеороликів, моделювання педагогічних ситуацій, виконання вправ різної спрямованості, розв'язання педагогічних задач сприяють розвитку педагогічних умінь, професійно важливих якостей майбутніх викладачів ВВНЗ, озброюють їх методами, прийомами, техніками педагогічної взаємодії, які вони зможуть використовувати в майбутній професійній діяльності. А також, як зазначає А. Вітченко, використання інтерактивних технологій в освітньому процесі ВВНЗ передбачає розвиток критичного й креативного мислення слухачів, відпрацювання практичних умінь вирішувати різноманітні проблеми, набуття досвіду міжособистісної взаємодії та комунікації, формування культури ділового спілкування [3, с. 195].

Інтерактивність освітнього процесу забезпечує атмосферу творчості, спонукає слухачів до прояву лідерських якостей, навчає аргументувати свою думку, рефлексувати, прогнозувати й аналізувати результати власної діяльності, уважно ставитися до співрозмовника, активно слухати, конструктивно оцінювати діяльність колег, створює активний інтерес до вивчення навчальної дисципліни.

Вагому роль в інтерактивності відіграє дієвий зворотний зв'язок між суб'єктами освітнього процесу, оскільки він спонукає до змін, нововведень, підвищує результативність, через нього налагоджується їх взаємодія. Відкритість до нього сприяє розвитку довіри й створює позитивний соціально-психологічний клімат в освітньому середовищі. Обмін інформацією, думками, судженнями спрямовує до самовдосконалення і викладача, і слухача.

Зворотний зв'язок від викладача слухачу дає змогу останньому отримати конструктивну оцінку його дій, аналіз роботи та її результатів. Натомість його відсутність, як зауважує Д. Абботт, призводить до «сліпих» дій слухача, нездатності узгодити свою успішність ні з поточними, ні з майбутніми цілями навчання [16, с. 205].

Технологізація освітнього процесу у ВВНЗ. Технологізація являє собою «процес теоретичного розроблення та практичного застосування сукупності педагогічних технологій, спрямованих на досягнення встановленого рівня сформованості у здобувачів освіти визначених

компетентностей шляхом вибору й упровадження в освітню діяльність відповідних методів, засобів, організаційних форм, що мають гарантувати досягнення заздалегідь спланованих результатів навчання через чітко визначену послідовність дій» [4, с. 115]. А. Вітченко визначає її як цілеспрямований вибір і застосування педагогічних технологій, удосконалення системи методів, прийомів, форм, засобів навчання досвідчених офіцерів [2, с. 129].

Сучасний викладач зобов'язаний володіти різними педагогічними технологіями, адже це є не тільки вимогою часу, а й потребою слухачів в організації активного навчання, застосуванні дієвих освітніх інструментів у насиченому інформаційному просторі. Водночас їх використання виконує подвійну функцію, оскільки слухач одночасно опановує технології через практику. У процесі формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ВВНЗ ефективними є такі педагогічні технології:

- технології проблемного навчання – через розв'язання проблемних педагогічних ситуацій, конфліктів, виявлення причинно-наслідкових зв'язків, подолання суперечностей у підходах до організації освітнього процесу, аналіз власних педагогічних умінь, необхідних для вирішення конкретних педагогічних задач, пошук шляхів розв'язання проблем в освітньому середовищі;

- технології проєктного навчання – через створення й реалізацію освітніх і наукових проєктів, що розвиває організаторські, аналітичні, проєктувальні, комунікативні, творчі вміння, інноваційність, творчу активність, уважність, наполегливість, надійність, відповідальність, навчає формувати команду, співпрацювати один з одним для досягнення однієї мети, оцінювати результати роботи команди, активізує дослідницьку діяльність майбутніх викладачів;

- новітні інформаційні технології навчання, що становлять сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передавання та подання інформації за допомогою комп'ютерів і комп'ютерних комунікацій [2, с. 154]. Нині вони є дуже актуальними й затребуваними, особливо в умовах дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів, дистанційних курсів, електронних посібників і підручників, інтерактивних презентацій, web-квестів, робота з мобільними додатками, проведення онлайн-консультацій, онлайн-лекцій, організація освітніх форумів, використання засобів імітаційного моделювання розширює можливості для опанування навчальних дисциплін, додаткового вивчення навчального матеріалу, зацікавлює слухача до вивчення курсів, створює сучасне розвивальне середовище;

- технології колективно-групового навчання, що спонукають слухачів брати активну участь в освітньому процесі, налагоджувати міжособистісну комунікацію. Застосування таких технологій, як мікрофон, мозковий штурм, незакінчені речення розвиває в майбутніх викладачів ораторські та комунікативні вміння, педагогічну техніку, спонукає проявляти креативність, висловлювати власні ідеї, конструктивно обговорювати їх у групі. На основі технології дерево рішень через розв'язання педагогічних, військово-професійних завдань і ситуацій слухачі розвивають аналітичні, прогностичні вміння, управлінські якості.

- технології ігрового навчання – через розігрування рольових та ділових ігор створюються реальні педагогічні ситуації, коли майбутні викладачі, виконуючи певні ролі, найперше освоюють їх, прогнозують свої дії, опановують різні способи діяльності, поглиблюють досвід виконання певних обов'язків, вивчають рольову поведінку колег. Вони формують педагогічну культуру, розвивають педагогічну техніку, перцептивні, комунікативні, дидактичні вміння, морально-етичні якості;

- комунікативно-діалогові технології, що навчають вести дискусії, обґрунтовано відстоювати власну думку, формувати позицію, спростовувати думку опонента, розвивають комунікативні та ораторські вміння, особистісні, емоційно-вольові, морально-етичні якості.

Вивчення психолого-педагогічних дисциплін, зокрема «Педагогічної майстерності викладача вищої військової школи», що має особливе значення у процесі формування педагогічної майстерності, оскільки програма спрямована саме на такий результат. Під час навчання майбутні викладачі знайомляться з особливостями педагогічної діяльності, вимогами до викладача ВВНЗ, основами педагогічної творчості, детально вивчають структурні компоненти педагогічної майстерності, освоюють питання формування позитивного педагогічного іміджу, навчаються розв'язувати різноманітні педагогічні ситуації та педагогічні

задачі, долати стрес, будувати конструктивне спілкування із суб'єктами освітнього процесу, пізнають етичні аспекти педагогічної діяльності. У процесі вивчення дисципліни вони формують педагогічні вміння, педагогічну техніку, професійно важливі якості, педагогічну культуру.

У контексті заявленої проблеми пропонуємо до вивчення дисципліну «Педагогічна риторика», спрямовану на розвиток риторичних знань, педагогічної техніки, риторичної культури, ораторських умінь та загалом оволодіння ораторським мистецтвом і красномовством. Опановуючи її, майбутні викладачі навчаються виступати з різними видами публічних промов (лекція, наукова доповідь, звіт, мотиваційна промова, протокольно-етикетні виступи тощо), будувати ефективну взаємодію з аудиторією, завойовувати її довіру, управляти увагою слухачів, правильно структурувати виступ, аргументувати власну думку, вести полеміку.

Отже, вивчення низки психолого-педагогічних дисциплін дасть змогу успішно організувати освітній процес, будувати конструктивні стосунки з навколишніми й суб'єктами педагогічної діяльності, враховувати індивідуальні та вікові особливості слухачів (курсантів, студентів), добирати оптимальні форми, методи, засоби, технології навчання й виховання, створювати розвивальне середовище, розв'язувати педагогічні конфлікти, долати професійний стрес і попереджати професійне вигорання, ефективно виступати публічно й загалом сприяти формуванню та розвитку педагогічної майстерності майбутніх викладачів ВВНЗ.

Проходження педагогічної практики. Педагогічна практика є сполучною ланкою між теоретичним навчанням та практичною діяльністю. Вона забезпечує практичне пізнання закономірностей і принципів організації та здійснення освітньої діяльності у ВВНЗ. Як зазначає М. Євтух, «педагогічна практика є найефективнішою формою підготовки майбутнього викладача до професійної діяльності, провідною ланкою в системі озброєння його педагогічними вміннями, під час якої слухач глибоко й повно осмислює вікові та індивідуально-психологічні особливості аудиторії, з якою працює, формує особистісні якості, характер, волю, витримку, такт, уміння будувати взаємодію з аудиторією» [5, с. 140].

Г. Майський відзначає, що у процесі педагогічної практики теоретичні знання використовуються в нових умовах для вирішення конкретних практичних завдань. До того ж він звертає увагу на низку функцій, що вона виконує, а саме: навчальну (активізація, поглиблення й застосування теоретичних знань зі спеціальних і психолого-педагогічних дисциплін, формування педагогічних умінь), розвивальну (формування пізнавальної творчої активності, професійно-педагогічного мислення), виховну (формування професійно важливих якостей), діагностичну (перевірка професійної спрямованості, рівня професійної підготовленості та придатності до педагогічної діяльності) [9].

Отже, під час педагогічної практики майбутні викладачі ВВНЗ мають змогу втілити набуті знання на практиці, відпрацювати освоєні інструменти, поринути в різноманіття педагогічних ситуацій, відчути себе в ролі викладача, усвідомити роль педагога в організації й забезпеченні результативності освітнього процесу, отримати педагогічний досвід, формувати педагогічні вміння, педагогічну техніку та професійно важливі якості. Практика сприяє розвитку особистості майбутнього НПП, його педагогічної культури. Слухачі мають змогу проявити свої можливості, розкрити творчий потенціал, проаналізувати й оцінити власні дії, навчитися будувати взаємодію з аудиторією, опанувати коло професійних компетенцій викладача.

Забезпечення (вибудовування) індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього викладача ВВНЗ. Індивідуальна освітня траєкторія являє собою персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду [12]. У процесі підготовки майбутніх викладачів ВВНЗ вона вибудовується через можливість вільного вибору навчальних дисциплін, теми магістерського/дисертаційного дослідження, співпрацю з науковим керівником, участь у різноманітних освітніх та наукових заходах, роботу в науковому гуртку, індивідуальні консультації з науковцями, а також через врахування потреб, інтересів і запитів слухачів під час реалізації освітніх компонентів. Кожен НПП має сприяти професійному розвитку майбутнього викладача ВВНЗ, будуючи відповідним чином робочі програми навчальних дисциплін, добираючи навчальний матеріал, використовуючи у процесі викладацької

діяльності індивідуальний підхід. Вибудовування індивідуальної освітньої траєкторії дасть змогу розвинути сильні сторони особистості майбутнього викладача.

Залучення майбутніх викладачів ВВНЗ до неформальної та інформальної освіти. Неформальна освіта, як відмічає В. Бахрушин, «є додатком, альтернативою та/або доповненням до формальної освіти у процесі навчання людини протягом усього життя. Вона реалізується через короткотермінові програми та/або програми низької інтенсивності, що надаються у вигляді коротких курсів, майстер-класів і семінарів» [1]. Її планує майбутній викладач самостійно.

Інформальна освіта (самоосвіта), як зазначається в законі України «Про освіту», передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям [12]. Вона є навмисною та свідомою, але менш організованою і структурованою, ніж формальна чи неформальна освіта [1]. Інформальна освіта, за твердженням О. Самойленко, це самостійне навчання, провідними ознаками якого є автономність і незалежність від зовнішніх дій, відбувається через навчання онлайн, спілкування з колегами, науковцями та ін., відвідування установ культури й через самоосвіту. Важливу роль відіграє обмін життєвим і професійним досвідом та цікавою інформацією. Учена зазначає, що будь-яке місце зустрічі, робоче місце, бібліотека можуть стати місцем освіти майбутнього викладача, якщо вони розвивають особистість або створюють умови для її саморозвитку. До того ж інформальна освіта гнучка у проявах (за часом, місцем, формами й методами, змістом навчання) [14, с. 192].

На нашу думку, майбутні викладачі ВВНЗ найперше самостійно мають проявляти ініціативу в додатковому отриманні знань та розвитку вмінь. НПП, які забезпечують їхню підготовку, мають інформувати їх про різноманітні курси, тренінги, заходи, додаткові програми, конференції, семінари, рекомендувати певну літературу, навіть організовувати такі заходи, гуртки, клуби за інтересами тощо.

Заняття в межах неформальної, а інформальної освіти й поготів забезпечують неперервність професійного розвитку майбутніх викладачів ВВНЗ, постійне самовдосконалення, сприяють формуванню педагогічної майстерності, дають змогу здобути додаткові знання, розширити пізнавальні інтереси, підвищити професійний рівень. На сьогодні відомі платформи онлайн-навчання з відкритим доступом, наприклад, «Освітній хаб міста Києва» чи «Прометеус». Вони містять безліч відеокурсів за різною тематикою та спрямованістю, серед яких кожен слухач зможе обрати той, що дасть йому змогу поповнити свою скарбничку знань. Ба більше, відеокурси проводять відомі викладачі й тренери, спостерігаючи за якими, можна перейняти їхню методику викладання, методи та прийоми передачі інформації, підходи до побудови навчального контенту, проаналізувати зовнішню педагогічну техніку.

З погляду формування педагогічної майстерності майбутні викладачі ВВНЗ на платформі «Освітній хаб міста Києва» [<https://eduhub.in.ua/>] можуть опрацювати такі онлайн-курси: емоційний інтелект (для розвитку внутрішньої педагогічної техніки, перцептивних умінь, емоційно-вольових якостей, психологічних знань); персональна ефективність (для розвитку внутрішньої педагогічної техніки, організаторських та проєктувальних умінь, педагогічної культури); мистецтво викладання (для розвитку знань із педагогіки, методики викладання, дидактичних умінь); ораторське мистецтво (для розвитку знань із педагогічної риторики, ораторських умінь, педагогічної техніки, управлінських якостей); критичне мислення та інформаційна культура, креативне мислення (для розвитку аналітичних, творчих умінь, педагогічної культури); тайм-менеджмент у публічному управлінні (для розвитку організаторських умінь, управлінських якостей); школа тренерів (із метою навчитися проводити тренінги в педагогічній діяльності, організовувати навчальні заняття у формі тренінгів); монтаж відеороликів для початківців (із метою освоїти сучасні програми для здійснення монтажу відеоматеріалів із подальшим їх використанням в освітньому процесі); мистецтво сторітелінгу (для розвитку ораторських умінь, особистих якостей, із метою навчитися використовувати історії в управлінні увагою аудиторії); сучасна українська мова (з метою підвищення культури мовлення).

Платформа «Прометеус» [<https://prometheus.org.ua/>] містить онлайн-курси, спрямовані озброїти майбутнього викладача дієвими освітніми інструментами, наприклад, «Глибинне навчання через трансформаційну педагогіку», «Освітні інструменти критичного мислення», «Як створити масовий відкритий онлайн-курс», «Психологія стресу та способи боротьби з ним», «Почни говорити зараз», «Медіаграмотність: практичні навички», «Цифрові комунікації у глобальному просторі» тощо.

Поєднання навчання та практики військово-професійної діяльності. Недаремно існує загальнодидактичний принцип зв'язку теорії з практикою. Крім педагогічної практики майбутні викладачі ВВНЗ проходять військове стажування, беруть участь у командно-штабних навчаннях, воєнних іграх, що дають їм змогу засвоїти й відпрацювати на практиці виконання обов'язків різних посадових осіб, зокрема органів військового управління, опанувати вміння підготовки й виконання бойових завдань, планування операцій, управління військами (силами), їх всебічного забезпечення, дій в особливих та екстремальних умовах, прийняття рішень в управлінській діяльності, а також посилюють розуміння служби на різних посадах у військах (силах).

Таким чином, формування професійних знань, педагогічних умінь, професійно важливих якостей, педагогічної техніки й педагогічної культури як компонентів педагогічної майстерності закладає фундамент у професійному розвитку майбутнього викладача, що є запорукою досягнення акме у професійній діяльності. Цьому сприяє реалізація визначених нами дев'яти педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх викладачів ВВНЗ, а саме: 1) мотивованість НПП до підготовки кваліфікованих майбутніх викладачів ВВНЗ; 2) сприятливий соціально-психологічний клімат в освітньому середовищі; 3) інтерактивність освітнього процесу у ВВНЗ; 4) технологізація освітнього процесу у ВВНЗ; 5) вивчення психолого-педагогічних дисциплін, зокрема «Педагогічної майстерності викладача вищої військової школи»; 6) проходження педагогічної практики; 7) забезпечення (вбудовування) індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього викладача ВВНЗ; 8) залучення майбутніх викладачів ВВНЗ до неформальної та інформальної освіти; 9) поєднання навчання і практики військово-професійної діяльності (військове стажування, командно-штабні навчання та воєнна гра).

ЛІТЕРАТУРА

1. Бахрушин В. Неформальна та інформальна освіта: навіщо вони нам потрібні? 2016. URL: <https://bit.ly/3n1akcp>.
2. Вітченко А., Осьодло В., Поздишев С. Військова андрагогіка: навч. посібник. Київ: НУОУ, 2019. 280 с.
3. Вітченко А., Осьодло В., Салкуцан С. Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В. М. Телелима. Київ: НУОУ, 2016. 272 с.
4. Зельницький А., Заболотний О., Левицька Л. Технологізація освітнього процесу вищих військових навчальних закладів. Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. Київ, 2018. № 1 (37). С. 117–127. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2018-1/114-124>.
5. Євтух М. Роль педагогічної практики у підготовці майбутнього вчителя. Scientific discoveries: projects, strategies and development. 2019. Vol. 2. P. 140–143. URL: <https://bit.ly/3qUlbpN>
6. Карплюк С. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській академічній групі педагогічного ВНЗ. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. Київ, 2006. Вип. 9. С. 421–429. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/5632/1/5.pdf>
7. Короткіх М. Педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих військових навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2016. 357 с.
8. Красницька О. Педагогічна майстерність викладача вищої військової школи: підручник. Київ: Кондор, 2020. 528 с.
9. Майський Г. Роль педагогічної практики у формуванні професійних умінь майбутніх інженерів-педагогів. 2013. URL: <https://bit.ly/3JDWB57>.
10. Мохун С. Викладання фізики і педагогічна майстерність викладача. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. 2017. Вип. 23. С. 142–146. URL: <https://bit.ly/3pOgjTJ>.
11. Пепен Ш. Філософія впевненості в собі. Харків: Віват, 2019. 192 с.
12. Про освіту: Закон України. URL: <https://bit.ly/34dmJDt>.

13. Психологічна енциклопедія / автор-упор. О. Степанов. Київ: Академвидав, 2006. 424 с.
14. Самойленко О. Інформальна освіта у системі особистісного та професійного розвитку дорослого. Вісник № 1 (157). С. 188–194. URL: <https://bit.ly/32SkzsH>.
15. Хміляр О. Вплив мотиваційних чинників на процес регуляції поведінки особистості. Проблеми підготовки фахівців-аграріїв у навчальних закладах вищої та професійної освіти: зб. матеріалів II міжнар. наук.-метод. конф. (Кам'янець-Подільський, 26–27 квітня 2018 р.). С. 106–108.
16. Walcutt J., Schatz S. (Eds.) *Modernizing Learning: Building the Future Learning Ecosystem*. Washington, DC: Government Publishing Office, 2019. 405 p.

REFERENCES

1. Bakhrushyn V. *Neformalna ta informalna osvita: navishecho vony nam potribni? [Non-formal and Informal Education: why do we need them?]* 2016. URL: <https://bit.ly/3n1akcp>.
2. Vitchenko A., Osodlo V., Pozdyshev S. *Viiskova andrahohika [Military Andragogy]: navch. posibnyk*. Kyiv: NUOU, 2019. 280 s.
3. Vitchenko A., Osodlo V., Salkutsan S. *Tekhnolohii navchannia u vyshchii viiskovii shkoli: teoriia i praktyka [Technologies of education in higher military school: theory and practice]: navch.-metod. posib. / za zah. red. V. M. Telelyma*. Kyiv: NUOU, 2016. 272 s.
4. Zelnytskyi A., Zabolotnyi O., Levytska L. *Tekhnolohizatsiia osvithnoho protsesu vyshchikh viiskovykh navchalnykh zakladiv [Technologization of educational process in higher military educational institutions]*. Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. Kyiv, 2018. № 1 (37). S. 117–127. <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2018-1/114-124>.
5. Ievtukh M. *Rol pedahohichnoi praktyky u pidhotovtsi maibutnoho vchytelia [The Role of Pedagogical Practice in the Future Teachers Training]*. Scientific discoveries: projects, strategies and development. 2019. Vol. 2. R. 140–143. URL: <https://bit.ly/3qUlpN>.
6. Karpluk S. *Formuvannia spryiatlyvoho sotsialno-psykholohichnoho klimatu v studentskii akademichnii hrupi pedahohichnoho VNZ [Formation of a Favorable Socio-Psychological Climate in the Student Academic Group at Pedagogical Universities]*. Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zb. nauk. pr. Kyiv, 2006. Vyp. 9. S. 421–429. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/5632/1/5.pdf>.
7. Korotkikh M. *Pedahohichni umovy rozvytku pedahohichnoi maisternosti vykladachiv vyshchikh viiskovykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical Conditions of Development of Pedagogical Skills of Teachers of Higher Military Educational Establishments]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04*. Khmelnytskyi, 2016. 357 s.
8. Krasnytska O. *Pedahohichna maisternist vykladacha vyshchoi viiskovoi shkoly [Pedagogical Skills of a Higher Military School Teacher]: pidruchnyk*. Kyiv: Kondor, 2020. 528 s.
9. Maiskyi H. *Rol pedahohichnoi praktyky u formuvanni profesiinykh umin maibutnykh inzheneriv-pedahohiv [The Role of Teaching Practice in the Formation of Professional Skills of Future Engineers and Teachers]*. 2013. URL: <https://bit.ly/3JDWB57>.
10. Mokhun S. *Vykladannia fizyky i pedahohichna maisternist vykladacha [Teaching Physics and Pedagogical Skills of a University Teacher]*. Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Seriiia pedahohichna. 2017. Vyp. 23. S. 142–146. URL: <https://bit.ly/3pOgjTJ>.
11. Pepen Sh. *Filosofia vpevnenosti v sobi [Philosophy of Self-Confidence]*. Kharkiv: Vivat, 2019. 192 s.
12. *Pro osvitu [On Education]: zakon Ukrainy*. URL: <https://bit.ly/34dmJDt>.
13. *Psykholohichna entsyklopediia [Psychological encyclopedia] / avtor-upor. O. Stepanov*. Kyiv: Akademvydav, 2006. 424 s.
14. *Samoilenko O. Informalna osvita u systemi osobystisnoho ta profesiinoho rozvytku dorosloho [Informal Education in the System of Adult Education and Professional Development]*. Visnyk № 1 (157). S. 188–194. URL: <https://bit.ly/32SkzsH>.
15. *Khmiyar O. Vplyv motyvatsiinykh chynnykiv na protses rehuliatcii povedinky osobystosti [The Influence of Motivational Factors on Regulating Individual Behaviour]*. Problemy pidhotovky fakhivtsiv-ahraryiv u navchalnykh zakladakh vyshchoi ta profesiinoy osvity: zb. materialiv II mizhnar. nauk.-metod. konf. (Kamianets-Podilskyi, 26–27 kvitnia 2018 r.). S. 106–108.
16. Walcutt J. & Schatz S. (Eds.) *Modernizing Learning: Building the Future Learning Ecosystem*. Washington, DC: Government Publishing Office, 2019. 405 p.